

АПРОКСИМАЦІЯ ОХОРОНИ ПРАВ НА ОСИРОТІЛІ ТВОРИ В ЄС ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ МЕДІАПРАВА

Леонід Комзюк,

*старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України, доцент кафедри
інтелектуальної власності КНУ ім. Тараса Шевченка,
доцент, кандидат юридичних наук*

Одним із пріоритетних завдань вітчизняної юридичної науки, зокрема й у медіа сфері та сфері інтелектуальної власності, є вивчення й узагальнення досвіду гармонізації правових систем держав-членів ЄС у процесі європейської інтеграції для здійснення заходів, передбачених Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 року.

Проблематиці апроксимації охорони прав на, так звані, осиротілі твори як фактору розвитку медіаправа ери інформаційного суспільства поки що не приділено уваги вітчизняними науковцями, що додатково актуалізує тему дослідження. Проте, розробляючи обрану тему, автор спирався на досягнення своїх попередників у вивченні гармонізації права інтелектуальної власності в ЄС і адаптації вітчизняного законодавства в цій сфері, насамперед на праці авторських колективів під керівництвом Ю. Капіці [1] та О. Орлюк [2]. Зарубіжні дослідники присвятили проблематиці осиротілих творів тисячі праць, з яких автор вважає за потрібне насамперед виділити (оскільки вона одна з небагатьох має комплексний порівняльно-правовий характер) лише одну з найновіших і найґрунтовніших, опубліковану під егідою Відомства інтелектуальної власності Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії 02.07.2013 року й доступну в Інтернеті [3]. У процесі роботи над стат-

тею використовувалися також матеріали німецьких учених Ф. Фехнера [4] і Г. Шпіндлера [5].

Метою цієї праці є аналіз новітніх здобутків у процесі гармонізації охорони прав на осиротілі твори в ЄС та їх вплив на розвиток медіаправа в контексті європейської інтеграції України.

Дорогу вирішенню проблеми «осиротілих творів» відкрила Директива 2001/29/ЄС [6], яка заклала підвалини гармонізації та модернізації авторського права ЄС відповідно до викликів інформаційного суспільства.

Дискусію про довгострокове майбутнє політики в знанні інтенсивних галузях, зокрема про авторсько-правові проблеми наукового видання та цифрового збереження європейської культурної спадщини, включаючи й осиротілі твори, доступу низки категорій особливих користувачів (суспільних інституцій, музеїв, бібліотек, пошукових систем та ін.) до охоронюваних (й «осиротілих» також) творів для забезпечення участі в інформаційному суспільстві розпочала Зелена книга «Авторське право в економіці знання» [7], прийнята 16.07.2008 року. Європейською Комісією (далі — ЄК). У ній, з огляду на потребу вільного руху знання й інновацій як «п'ятої свободи» на ринку ЄС, наголошується на соціальній збалансованості прав інтелектуальної власності, адже широке залучення осиротілих творів сприяє кращій поінформованості і розширенню суспільних можли-

востей відповідно до пріоритетів Соціального порядку денного.

Важливими віхами становлення правового регулювання ЄС в контексті нашого дослідження є також викладена в Повідомленні ЄК від 03.03.2010 року Стратегія «Європа 2020» [8], Стратегія ЄК у сфері інтелектуальної власності (викладена в Повідомленні ЄК від 24.05.2011 року) [9] та Зелена книга про розповсюдження аудіовізуальних творів в Інтернеті: можливості і виклики, пов'язані з єдиним цифровим ринком, опублікована ЄК 13.07.2011 року [10]. Сформульований в Повідомленні ЄК від 26.08.2010 року Європейський цифровий порядок денний [11] (що є однією із семи важливих ініціатив Стратегії «Європа 2020») передбачає як один з ключових заходів, визначення юридичних рамок, які мають на меті полегшення оцифрування й розповсюдження осиротілих творів. Нагально ж питання апроксимації правового режиму осиротілих творів поставало вперше на політичному порядку денному ЄС в контексті Ініціативи цифрових бібліотек [12] і почало, ґрунтовно, вирішуватись з прийняттям *Директиви 2012/28/ЄС Європейського парламенту і Ради від 25.10.2012 року про деякі дозволені способи використання осиротілих творів* [13], яка набрала чинності 28.10.2012 року (далі — Директива).

Структурно *Директива складається з розлогої преамбули, 12 коротких статей і дуже важливого й інформативного додатку*. Прийняття Директиви стало результатом тривалого процесу консультацій у різних соціальних сферах, проведених ЄК [14], котра й розробила (залучивши відповідні робочі групи фахівців) її проект [15], від якого принципово не відрізняється (крім положення, що містилось у ст. 7 початкового проекту ЄК і не ввійшло до тексту Директиви яке передбачало можливість використання осиротілих творів з комерційною метою) текст Директиви, ухвалений

шляхом звичайної законодавчої процедури.

Для того, щоб уявити масштаби «химери» осиротілих творів, наведемо кілька фактів, які подавали ЗМІ. За деякими оцінками, до цієї категорії належать приблизно 13 % від усіх книг (близько 3 млн назв) та приблизно 225 тис. фільмів, які охороняються авторським правом в Європі. Як повідомляється в прес-релізі ЄК, у Британській бібліотеці міститься близько 40 % осиротілих творів від 150 млн охоронюваних авторським правом колекцій [16].

Ґрунтовна оцінка соціально-економічних і правових аспектів можливого впливу транскордонного онлайнового доступу до осиротілих творів, який забезпечуватиметься Директивою, міститься в спеціальному робочому документі ЄК [17].

Деякі представники європейської наукової громадськості вже розкритикували Директиву за занадто компромісний характер (звучали навіть слова «два кроки вперед, один крок назад»). Так, співробітники провідного європейського дослідницького центру у сфері інтелектуальної власності й інформаційного права — Інституту інформаційного права Амстердамського університету (IVIR) — ще на етапі обговорення проекту Директиви дійшли висновку про недостатню ефективність запропонованих у ньому підходів. Вони вважають, що існує лише два життєздатні варіанти вирішення проблеми аудіовізуальних осиротілих творів у Нідерландах — обов'язкове колективне управління правами та розширене колективне ліцензування [18]. Науковці IVIR також розробили власні цікаві моделі ліцензування і компенсацій за використання осиротілих творів.

Як вказується у преамбулі, «директива має на меті вирішення конкретної юридичної проблеми, що стосується визначення статусу осиротілого твору, а також його наслідку в кон-

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

тексті уповноважених користувачів і дозволених способів використання творів та фонограм, які визнано осиротілими творами» [13]. Потреба в гармонізації на рівні ЄС обґрунтована таким чином: оскільки мета Директиви, а саме забезпечення визначеності права на використання осиротілих творів, не може бути досягнута в достатній спосіб державами-членами, натомість, з огляду на потребу цілісності приписів, які регулюють використання осиротілих творів, можливим є її краще досягнення на рівні ЄС, тож ЄС, прийнявши цю Директиву, вчинив дії, сумісні з принципом субсидіарності, визначеним у ст. 5 Договору про Європейський Союз [13].

Загальне визначення поняття осиротілих творів міститься в п. 3 преамбули (твори й інші об'єкти, що охороняються авторським правом або суміжними правами, щодо яких правоволодільці (*rightholders*) є невідомими, або навіть якщо відомі, відшукання яких неможливе).

Це визначення уточнюється у ст. 2 Директиви, відповідно до якої «*твір або фонограма визнаються за осиротілий твір (orphan work), якщо жоден з його правоволодільців не відомий, або навіть якщо один чи більше з них відомі, жоден не був відшуканий, не зважаючи на старанний пошук правоволодільців, здійснений і зареєстрований згідно зі ст. 3*» [13].

Частиною 2 ст. 2 Директиви встановлено, що «якщо права на твір або фонограму належать більше ніж одному правоволодільцеві, а не всі правоволодільці відомі або, навіть якщо відомі, не були відшукані в результаті старанного пошуку, проведеного та зареєстрованого згідно зі ст. 3, твір або фонограма може бути використаний згідно з цією Директивою, за умови, що відомі й відшукані правоволодільці дали щодо належних їм прав, згоду організаціям, про які йдеться в ч. 1 ст. 1, на вчинення дій з відтворення та надання публічного доступу, перед-

бачених, відповідно, статей 2 і 3 Директиви 2001/29/ЄС» [13].

У ст. 1 Директиви визначено коло суб'єктів, яким надається дозвіл використовувати осиротілі твори. До них належать загальнодоступні бібліотеки, освітні установи й музеї, а також архіви, інституції фільмо- або аудіоспадщини й організації суспільного мовлення (далі — ОСМ), засновані в державах-членах ЄС, для досягнення ними їхніх цілей, пов'язаних із суспільними інтересами.

Директива застосовується до таких категорій «осиротілих творів»: опублікованих у формі книг, часописів, газет, журналів або інших письмових текстів, що перебувають у зібраннях публічно доступних бібліотек, освітніх установ або музеїв, а також у зібраннях архівів, інституцій фільмо- чи аудіоспадщини й ОСМ; кінематографічних або аудіовізуальних творів і фонограм, які перебувають у зібраннях публічно доступних бібліотек, освітніх установ або музеїв, а також у зібраннях архівів, інституцій фільмо- або аудіоспадщини; кінематографічних чи аудіовізуальних творів та фонограм, що вироблені ОСМ до 31.12.2002 року включно і зберігаються в їхніх архівах, які охороняються авторським або суміжними правами і які були вперше опубліковані в державі-члені ЄС або за відсутності опублікування перша трансляція яких відбулася в державі-члені ЄС. Директива також застосовується до творів і фонограм, зазначених вище, опублікування чи трансляція яких ніколи не здійснювались, але які публічно удоступнені (*which have been made publicly accessible*) організаціями, зазначеними в ч. 1 ст. 1 Директиви, за згодою правоволодільців, якщо є достатні підстави вважати, що правоволодільці не заперечували б проти використання в порядку, встановленому ст. 6. Держави-члени ЄС можуть обмежити застосування цієї частини випадками використання творів і фонограм, депонованих у таких організаціях до 29.10.2014 року. Директива

буде також застосовуватися до творів і інших охоронюваних об'єктів, які об'єднані чи включені або є невід'ємною частиною творів чи фонограм, зазначених у частинах 2 і 3 ст. 1 Директиви.

Директива застосовуватиметься щодо всіх творів і фонограм, зазначених у ст. 1, які охороняються у державах-членах ЄС законодавством про авторське право на або після 29.10.2014 року. При цьому Директива не зачіпає положення, що стосуються управління правами на національному рівні, та не стосується національних положень щодо анонімних творів і творів, які з'явилися під псевдонімом, оскільки вони мають інший правовий режим [13].

Дуже важливою є ст. 3 Директиви, котра регулює порядок здійснення пошуку правоволодільців, який повинен передувати початку використання осиротілих творів уповноваженими на це організаціями. З метою з'ясування, чи є твір або фонограма осиротілим твором, організації, зазначені в ст. 1(1) Директиви, повинні забезпечити належне здійснення старанного пошуку щодо кожного твору чи іншого охоронюваного об'єкта шляхом дослідження джерел, що відповідають конкретній категорії творів або інших охоронюваних об'єктів. Джерела, що відповідають конкретній категорії творів або фонограм, визначаються кожною державою-членом ЄС за результатами консультацій із правоволодільцями та користувачами, і повинні включати, принаймні, такі релевантні джерела, перелічені в Додатку до Директиви, як:

1) для опублікованих книг:

а) обов'язковий примірник, бібліотечні каталоги та реєстри авторів, які ведуть бібліотеки й інші установи; б) асоціації видавців і авторів у відповідній країні; в) наявні бази даних і реєстри, WATCH (письменники, художники й правоволодільці), ISBN (Міжнародний стандартний книжковий номер) і бази даних видаваних

книг; д) бази даних відповідних товариств зі збору винагород, зокрема організацій з права на відтворення; е) джерела, що інтегрують багатоскладові бази даних і реєстри, зокрема й VIAF (Віртуальна міжнародна авторська картотека) і ARROW (Загальнодоступні реєстри інформації про права й осиротілі твори);

2) для газет, журналів і періодичних видань: а) ISSN (Міжнародний стандартний серійний номер) для періодичних видань; б) індекси й каталоги бібліотечних фондів і зібрань; в) обов'язковий примірник; г) асоціації видавців, а також асоціації авторів і журналістів у відповідній країні; е) бази даних відповідних товариств зі збору винагороди, й організації з прав на відтворення також;

3) для візуальних творів, зокрема й образотворчого мистецтва, фотографій, ілюстрацій, дизайну, архітектури, ескізів названих творів та інших творів, які містяться в книгах, періодичних виданнях, газетах і журналах або в інших творах: а) джерела, зазначені в пп. 1, 2; б) бази даних відповідних товариств зі збору винагороди, зокрема для візуальних мистецтв, і включаючи організації з прав на відтворення; в) бази даних художніх агентств, якщо це застосовується;

4) для аудіовізуальних творів і фонограм: а) обов'язковий примірник; б) асоціації виробників у відповідній країні; в) бази даних інституцій фільмо- чи аудіоспадщини та національних бібліотек; г) бази даних з відповідними стандартами й ідентифікаторами, такими як ISAN (Міжнародний стандартний аудіовізуальний номер) для аудіовізуального матеріалу, ISWC (Міжнародний стандартний код музичних творів) для музичних творів і ISRC (Міжнародний стандартний код звукозапису) для фонограм; е) бази даних відповідних товариств зі збору винагороди, особливо для авторів, виконавців, виробників фонограм і виробників аудіовізуальних творів; ф) склад

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

виконавців та інші відомості, розташовувані на опакуванні творів; g) бази даних інших відповідних асоціацій, що представляють особливі категорії правоволодільців.

Старанний пошук здійснюється в державі-члені ЄС, у якій відбулося перше опублікування або за відсутності опублікування перша трансляція, за винятком: якщо головний офіс або постійне місцезнаходження виробника кінематографічного або аудіовізуального твору перебуває в державі-члені ЄС, старанний пошук здійснюється в державі-члені ЄС, де розташований головний офіс або є постійне місцезнаходження такого виробника. У випадках, зазначених у ст. 1 (3) Директиви, старанний пошук проводиться в державі-члені ЄС, у якій заснована організація, що зробила публічно доступним твір або фонограму за згодою правоволодільця. Якщо є підстави припускати, що релевантна інформація про правоволодільців може бути знайдена в іншій державі, мають бути досліджені доступні джерела інформації і в такій державі. Держави-члени ЄС мають забезпечити, щоб організації, зазначені в ст. 1 (1) Директиви, вели записи зробленого ними старанного пошуку та надавали вповноваженим національним органам таку інформацію: а) про результати зробленого ними старанного пошуку, що дав підстави визнати твір або фонограму осиротілим твором; б) про використання осиротілих творів згідно з цією Директивою; с) про будь-які зміни, відповідно до ст. 5 Директиви, у правовому статусі осиротілих творів та фонограм, використовуваних організацією; d) належну контактну інформацію такої організації. Держави-члени ЄС зобов'язані вживати необхідних заходів для того, щоб інформація, перелічена в ч. 5 Директиви, була записана в єдиній загальнодоступній онлайн базі даних, створеній і адміністрованій Відомством з гармонізації на внутрішньому ринку (далі — Відомство) від-

повідно до Регламенту ЄС № 386/2012. З цією метою вони повинні відправляти таку інформацію у Відомство негайно після одержання її від організацій, зазначених у ст. 1 (1) Директиви [13]. Очевидно, адміністрування такої бази даних означатиме значне розширення компетенції та ролі цього Відомства.

Відповідно до ст. 4 Директиви, твір або фонограма, визнані осиротілим твором в одній державі-члені ЄС, будуть визнаватися такими в усіх державах-членах ЄС. Такий твір або фонограма можуть використовуватися або удоступнюватися відповідно до Директиви в усіх державах-членах ЄС.

Статтею 5 Директиви встановлено, що держави-члени ЄС забезпечують правоволодільцеві твору чи фонограми, визнаних осиротілим твором, можливість у будь-який час припинити статус осиротілого твору [13].

Відповідно до ст. 6 Директиви організації, зазначені в ст. 1 (1) Директиви, можуть відтворювати «осиротілі твори», що зберігаються у їхніх зібраннях, з метою оцифрування, публічного удоступнення, індексування, каталогізації, збереження чи реставрації, для надання до них онлайн доступу. При цьому вони повинні використовувати осиротілі твори лише для досягнення цілей, пов'язаних із суспільними інтересами, та можуть одержувати прибуток від такого використання винятково з метою компенсації своїх витрат на оцифрування та публічне удоступнення осиротілих творів. Такі організації при кожному використанні осиротілих творів зазначатимуть ім'я їхніх установлених авторів і інших правоволодільців. Директива не порушує свободи укладання договорів таких організацій, зокрема угод про публічно-приватне партнерство.

Держави-члени ЄС мають передбачити, що правоволодільцям, які припинили статус своїх творів або інших охоронюваних об'єктів як осиротілих творів виплачується належна компенсація за здійснене використан-

ня таких творів або інших охоронюваних об'єктів.

Дія Директиви не поширюється на положення, що стосуються, зокрема, патентних прав, торговельних марок, промислових зразків, корисних моделей, топографій інтегральних мікросхем, типографських шрифтів, умовного доступу, доступу до кабелю мовників, обов'язкового примірника, законів щодо обмежувальних практик і недобросовісної конкуренції, комерційної таємниці, конфіденційності, захисту даних і приватності, доступу до офіційних документів, договірних права, а також норм щодо свободи преси та свободи вираження в медіа.

Згідно зі ст. 10 Директиви ЄК має підготувати до 29.10.2015 року, а потім щорічно, звіт про можливе включення до сфери дії цієї Директиви видавців і творів або інших охоронюваних об'єктів, ще не включених до її сфери, і зокрема, самостійних фотографій та інших зображень, а до 29.10.2015 року ЄК подасть до Європейського Парламенту, Ради й Економічного і соціального комітету звіт про застосування цієї Директиви у світлі розвитку цифрових бібліотек та, якщо необхідно, підготує пропозиції щодо зміни цієї Директиви [13].

Коротко розглянемо заходи з транспозиції Директиви (яка, відповідно до ст. 9 Директиви, повинна бути завершена до 29.10.2014 року), здійснювані у вибраних державах-членах ЄС. Найбільш вдалими варіантами імплементації Директиви ми вважаємо німецький і чеський.

У ФРН процес імплементації вже майже завершено. Урядом Німеччини 11.04.2013 року подано до парламенту проект закону про внесення змін до авторського законодавства [19], який повністю імплементує положення Директиви. Бундестаг 27.06.2013 року дуже оперативно завершив прийняття цього Закону в трьох читаннях і зараз він очікує другого читання в Бундесраті. Оглядачі передбачають, що він

найближчим часом буде підписаний президентом і набере чинності.

Суперечливо розпочався процес імплементації Директиви у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. Відповідні приписи містяться в щойно прийнятому законі, присвяченому реформі правового регулювання підприємництва [20] (на що один з критиків відгукнувся обгрутованим зауваженням про необхідність врегулювати питання авторського права в Законі про авторське право), який уже гостро скритикували фахівці-практики (особливо фотографи), застерігши, навіть, про можливість катастрофи для копірайту [21], адже ним відкривається можливість широкого неавторизованого комерційного використання осиротілих творів (що виходить за межі дозволеного Директивою).

Значний законодавчий досвід і своєрідну практику застосування законодавства щодо осиротілих творів має Франція. 01.09.2012 року набрав чинності Закон 2012/287, яким до розділу 3 книги 1 ч. 1 Кодексу інтелектуальної власності включено нову главу 4 (статті L134-1 – L134-9) щодо осиротілих творів [22]. У ній, зокрема, передбачено створення бази даних «осиротілих творів», адмініструватиме яку Національна бібліотека Франції [23]. У Сенаті розглядаються зміни до Кодексу інтелектуальної власності щодо осиротілих фотографічних творів [24].

У парламенті Чехії завершується процес розгляду урядового проекту закону про внесення змін до Авторського закону, який досить повно імплементує положення Директиви. Зокрема, в ч. 1 глави 1 розділу 3 цього Закону пропонується додати новий підрозділ 7 «Осиротілі твори» (§§ 27a і 27b) та включити до Авторського закону § 37a («Ліцензія на деякі способи використання осиротілих творів») [25].

У сусідній Польщі (як і в Словаччині та в більшості інших держав-членів ЄС) процес імплементації Директиви перебуває на початковій стадії (проб-

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

лематика опрацьовується в робочих групах за участю провідних науковців і представників урядів).

Цікаво, що в Законі про внесення змін до Авторського закону, прийнятому парламентом 21.06.2013 року (який також мав імплементаційний характер) і заветованому президентом Словаччини 10.07.2013 року [26], відсутні положення про осиротілі твори, що свідчить про неготовність уряду внести до парламенту відповідні пропозиції.

Особливістю польської ситуації є поєднання вирішення завдань щодо імплементації Директиви з черговою комплексною реформою авторського права. Обидва питання розробляються робочими групами фахівців під егідою Міністерства культури і національної спадщини Польщі в контексті більш широкого порядку денного запропонованих урядом реформ (він торкається також питань цифрової інтеграції, побудови бізнес-моделей, комунікації та консультацій, а також захисту персональних даних і приватного життя в Інтернеті, які безпосереднього патронує Міністерство адміністрації і цифризації Польщі). Про попередні результати й перспективи цієї роботи можемо судити з проміжного рапорту, в п. I.09 якого йдеться й про осиротілі твори [27].

Підсумовуючи, можемо погодитися зі словами єврокомісара М. Барнье, що Директиви є значним досягненням у зусиллях зі створення єдиного цифрового ринку та полегшить для всіх громадян онлайн доступ до європейської культурної спадщини [28] (додамо, що лише в разі повної її транспозиції в усіх державах-членах ЄС, чого є всі підстави очікувати, попри постійне порушення імплементаційних строків у минулому).

Проте, на думку багатьох науковців і практиків з країн Європи та Америки (дуже цікавим в цьому контексті є досвід Канади), яку ми поділяємо, вже зараз потрібно розробляти більш сміливі та далекосяжні глобальні

плани на майбутнє, котрі б, ґрунтуючись на вдосконаленні міжнародної системи охорони авторського права та суміжних прав, охоплювали за можливості всі категорії об'єктів авторського права і суміжних прав й значно розширювали коло бенефіціарів, управнених до використання осиротілих творів з некомерційною метою всіма можливими способами.

Аналіз фахових публікацій показує, що розв'язати проблему осиротілих творів можна, лише усунувши основні причини її появи. Ідеться, насамперед, про соціальну незбалансованість авторського права та суміжних прав, зокрема, про необґрунтовано великі строки охорони і заширокий обсяг змісту виключних прав (що мають перманентну тенденцію до збільшення), недостатню можливість дозволеного законом приватного та публічного використання об'єктів авторського права і суміжних прав для задоволення основних інформаційних потреб людини, суспільства і держави та ін.

Тож, пропонується значно розширити випадки вільного використання об'єктів авторського права та суміжних прав, зокрема й осиротілих творів з некомерційною метою без виплати винагороди відомим і невідомим суб'єктам авторського права і суміжних прав (скасування ретрокомпенсацій відшуканим володільцям прав) за умови дотримання їхніх особистих немайнових прав. Найбільше прав на таке вільне використання відповідно до закону мають набути фізичні особи (насамперед особи з особливими потребами), некомерційні інформаційні та культурно-освітні установи, особливо ОСМ і благодійні організації.

Заслуговує на увагу також пропозиція про можливе обговорення питання часткового перегляду одного з основоположних постулатів сучасного авторського права (передбаченого, зокрема, Бернською конвенцією про охорону літературних та художніх творів) — автоматичного (без дотримання фор-

мальностей) набуття авторського права на створений твір. Ідеться про те, щоби набуті таким чином права охоронялися протягом дуже короткої першої фази строку охорони, а для чинності їх протягом значно тривалішої другої фази потрібно було б (за бажанням правоволоділця, оформленим у відповідній заявці) депонувати та реєструвати твір і (чи) права на нього (і об'єкт суміжних прав). Цей дуалістичний механізм дещо нагадує за своєю суттю підходи до набуття прав на одностипні результати творчої діяльності — технологічні рішення, втілені в корисних моделях і винаходах (щодо здійснення кваліфікаційної експертизи — не потрібної для отримання патенту на корисну модель і обов'язкової для отримання патенту на винахід). Запровадження компромісної (і дещо факультативної) системи реєстрації може значно полегшити створення «унітарних» титулів авторського права, що вже передбачено новітньою стратегією ЄС у сфері інтелектуальної власності [29]. Оскільки виконання таких формальностей практично усуне проблему невідомого суб'єкта авторського права та суміжних прав, зникнуть, як масове явище, й осиротілі твори.

Що ж стосується впливу Директиви на розвиток сучасного європейського медіаправа, то, зважаючи на обмежений обсяг цієї статті, коротко зупинимось лише на кількох важливих аспектах проблеми.

По-перше, залучення до використання в ЗМІ мільйонів раніше недоступних осиротілих творів значно збагатить змістове наповнення медіа-сфери, що є ключовою ланкою функціонування інформаційного суспільства. Особливо це стосується нових соціальних та Інтернет-медіа, які отримають величезний поштовх для розвитку.

По-друге, величезні позитивні наслідки, на нашу думку, матиме реалізація норм Директиви для ренесансу суспільного телерадіомовлення в Єв-

ропі (нагадаємо, ОСМ відповідно до ст. 1 та ін. Директиви є одним із головних її бенефіціарів), яке зараз у багатьох країнах перебуває в глибокій кризі (а в Греції нещодавно навіть було ліквідоване як занадто обтяжливе для бюджету), оскільки: а) допоможе ефективніше використати власні архіви ОСМ, переповнені осиротілими творами; б) сприятиме подоланню перманентної фінансової кризи багатьох ОСМ, адже можна буде безоплатно залучити додаткові матеріали для створення конкурентоспроможних програм; в) дозволить на якісно новому рівні виконувати основні функції ОСМ — інформаційну, просвітницько-виховну та розважальну.

Крім цього, можемо спрогнозувати, що прискориться становлення ще однієї функції ОСМ (та й усіх ЗМІ) як основної — стимулювально-креативної, що полягає у сприянні розвитку творчого мислення глядачів (слухачів) і зростанні творчого потенціалу суспільства. У зв'язку з полегшенням використання осиротілих творів не лише ОСМ, але й глядачами (слухачами), провідна роль у цьому становленні належатиме бурхливому розвитку такого порівняно нового явища, як *user-generated content* (генерований користувачами контент). У перспективі все це може привести до якісних змін у власне характері інформаційного суспільства, що перейде на вищий етап свого розвитку та перетвориться на суспільство креативне, в якому головним ресурсом буде не просто інформація, а всебічна творчість більшості його членів в умовах якнайповнішого здійснення принципу свободи інформації (при мінімально необхідних обмеженнях цієї свободи, зокрема й у формі значно обмежених темпорально і змістово й соціально збалансованих виключних прав на результати інтелектуальної діяльності).

Висновки. Отже, проведене дослідження дозволяє сформулювати такі основні висновки.

Директивою в основному створено гармонізовані правові засади дозволеного використання осиротілих творів на європейському рівні (в країнах ЄС), що стало значним кроком уперед на шляху реалізації багатьох стратегічних євроінтеграційних ініціатив і матиме безперечний вплив на адаптацію законодавства в країнах-партнерах ЄС, зокрема і в Україні.

Варто продовжувати дослідження апроксимації прав на осиротілі твори на рівні ЄС (та відповідного досвіду країн Центральної Європи як найбільш цінного для України, з огляду

на спорідненість правових систем) в контексті її впливу на розвиток сучасного медіаправа, особливо на стимулювання правовим засобами якісного відродження ОСМ і зростання їхньої ролі в житті інформаційного суспільства [30]. Результати цих досліджень будуть мати велику наукову та практичну цінність для адаптації українського медіа-законодавства та законодавства про авторське право і суміжні права до *acquis communautaire**. ♦

Список використаних джерел

1. *Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / за ред. Ю. М. Капіци. — К. : Слово, 2006. — 1104 с.*
2. *Правове забезпечення сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті європейської інтеграції : концептуальні засади : монографія / за наук. ред. О. П. Орлюк. — К. : Лазурит-Поліграф. — 2010. — 464 с.*
3. *Copyright, and the Regulation of Orphan Works: A comparative review of seven jurisdictions and a rights clearance simulation [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.ipo.gov.uk/ipresearch-orphan-201307.pdf>.*
4. *Fechner F. Medienrecht : Lehrbuch des gesamten Medienrechts unter besonderer Berücksichtigung von Presse, Rundfunk und Multimedia. 13., überarb. und erg. Aufl. — Tübingen : Mohr Siebeck, 2012. — XXXIII, 463 s.*
5. *Spindler G. Recht der elektronischen Medien : Kommentar / G. Spindler. — 2. Aufl. — München : C.H. Beck, 2011. — 1860 s.*
6. *Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22.05.2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:EN:HTML>.*
7. *Green Paper «Copyright in the Knowledge Economy» — European Commission. Brussels. 16.7.2008. COM(2008) 466/3 final [Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/green_paper_knowledge_economy/COM_2008_466/3_en.pdf.*
8. *[Electronic resource]. — Mode of access : eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF.*
9. *A Single Market for Intellectual Property Rights: Boosting creativity and innovation to provide economic growth, high quality jobs and first class products and services in Europe : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions 24.05.2011 [Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/ipr_strategy/COM_2011_287_en.pdf.*
10. *Green Paper on the online distribution of audiovisual works in the European Union: opportunities and challenges towards a digital single market / European Commission. Brussels, 13.7.2011. COM (2011) 427 final [Electronic resource].*

* Автор хотів би висловити глибоку вдячність професору Г. Шпіндлеру за сприяння стажуванню на кафедрі медіаправа Університету Георга-Августа в Гетингені (ФРН), яку Г. Шпіндлер очолює, і надані матеріали про німецьке та європейське інформаційне право, використані в цій статті.

- source]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/green_paper_online_distribution/COM_2011_427_en.pdf.
- 11.[Electronic resource]. — Mode of access : eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:EN:PDF.
 - 12.[Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/index_en.htm.
 - 13.Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25.10.2012 on certain permitted uses of orphan works [Electronic resource]. — Mode of access : eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:EN:PDF.
 - 14.[Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/orphan_works/index_en.htm.
 - 15.[Electronic resource]. — Mode of access : eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0289:FIN:EN:PDF.
 - 16.[Electronic resource]. — Mode of access : http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-333_en.htm?locale=en.
 - 17.[Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/orphan-works/impact-assessment_en.pdf.
 - 18.Axhamn J. Cross-border extended collective licensing: a solution to online dissemination of Europe's cultural heritage? / J. Axhamn, L. Guibault [Electronic resource]. — Mode of access : <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:465947/FULLTEXT01>.
 - 19.Gesetz zur Nutzung verwaister und vergriffener Werke und einer weiteren Änderung des Urheberrechtsgesetzes [Electronic resource]. — Mode of access : <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/17/134/1713423.pdf>.
 - 20.Enterprise and Regulatory Reform Act 2013 [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/24/section/77/enacted>.
 - 21.The Enterprise and Regulatory Reform Act: a catastrophe for copyright? [Electronic resource]. — Mode of access : www.lexology.com/library/detail.aspx?g=1c03a895-fce6-43bc-bcc1-38403cf00fe2.
 - 22.[Electronic resource]. — Mode of access : www.legifrance.gouv.fr/telecharger_pdf.do?cidTexte=LEGITEXT000006069414.
 - 23.[Electronic resource]. — Mode of access : <http://reire.bnf.fr>.
 - 24.[Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.senat.fr/leg/pp109-441.pdf>.
 - 25.[Electronic resource]. — Mode of access : www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=166785.
 - 26.[Electronic resource]. — Mode of access : http://www.prezident.sk/?spravy-tlacoveho-oddelenia&news_id=17810.
 - 27.Raport otwarcia [Electronic resource]. — Mode of access : [http://www.prawoautorskie.gov.pl/media/warsztaty_2012_06_15_raport_otwarcia_warsztaty_wersja_ostateczna_\(9\).pdf](http://www.prawoautorskie.gov.pl/media/warsztaty_2012_06_15_raport_otwarcia_warsztaty_wersja_ostateczna_(9).pdf).
 - 28.[Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/orphan_works_en.htm.
 - 29.A Single Market for Intellectual Property Rights: Boosting creativity and innovation to provide economic growth, high quality jobs and first class products and services in Europe : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions 24.05.2011 [Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/ipr_strategy/COM_2011_287_en.pdf.
 - 30.Комзюк Л. Т. Правовые проблемы создания общественного телевидения Украины в контексте зарубежного опыта / Л. Т. Комзюк // Информационное право (Москва). — 2013. — № 1. — С. 34–37.

Надійшла до редакції 30.08.2013 року